Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (peto vijeće)

8. lipnja 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Ugovor s dvojnom svrhom – Članak 2. točka (b) – Pojam ‚potrošač' – Kriteriji"

U predmetu C-570/21,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Okružni sud u Varšavi – općina Varšava-Wola, Poljska), odlukom od 22. lipnja 2021., koju je Sud zaprimio 13. rujna 2021., u postupku

I. S.,

K. S.

protiv

YYY. S. A.,

SUD (peto vijeće),

u sastavu: E. Regan, predsjednik vijeća, D. Gratsias, M. Ilešič, I. Jarukaitis i Z. Csehi (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: G. Pitruzzella,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za I. S. i K. S., P. Artymionek, A. Citko i M. Siejko, *radcowie prawni*,

– za YYY. S. A., Ł. Hejmej, M. Przygodzka i A. Szczęśniak, *adwokaci*,

– za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,

– za Europsku komisiju, S. L. Kalėda, U. Małecka i M. N. Ruiz García, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: poljski

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 15. prosinca 2022.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. točke (b) Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba I. S. i K. S., s jedne strane, i banke YYY. S. A., s druge strane, povodom plaćanja iznosa uvećanog za kamate koji je ta banka primila na temelju odredbi koje se nalaze u ugovoru o hipotekarnom kreditu indeksiranom prema deviznom tečaju strane valute.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 93/13

3 U skladu s desetom uvodnom izjavom Direktive 93/13:

„[…] djelotvorniju zaštitu potrošača moguće [je] postići usvajanjem ujednačenih zakonskih propisa u području nepoštenih ugovornih odredaba; […] ti [bi se] propisi trebali primjenjivati na sve ugovore koji se zaključuju između [prodavatelja robe ili pružatelja usluge] i potrošača; […]”

4 Članak 1. te direktive u stavku 1. navodi:

„Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača.”

5 Članak 2. te direktive glasi kako slijedi:

„Za potrebe ove Direktive izraz:

[…]

(b) ‚potrošač’ znači svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije;

(c) ‚prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)’ znači svaka fizička ili pravna osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu.”

6 U skladu s člankom 3. stavkom 1. te direktive „[u]govorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora”.

7 Člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 određuje se:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

Direktiva 2011/83/EU

8 U uvodnoj izjavi 17. Direktive 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL 2011., L 304, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260.) navodi se:

„Definicijom potrošača trebalo bi obuhvatiti fizičke osobe koje djeluju izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti. Međutim, u slučaju ugovora s dvojnom svrhom, kad je ugovor sklopljen djelomično u svrhu koja je i u okviru i djelomično izvan okvira trgovačke djelatnosti koju osoba obavlja pa je svrha trgovačke djelatnosti time ograničena te u cjelokupnom kontekstu ugovora nije prevladavajuća, tu bi osobu također trebalo smatrati potrošačem.”

9 Članak 2. te direktive propisuje:

„Za potrebe Direktive izraz:

(1) ‚potrošač’ znači svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenim ovom Direktivom djeluje u svrhe koje ne ulaze u okvir njezine trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti;

(2) ‚trgovac’ znači svaka fizička ili pravna osoba, neovisno o tome je li u privatnom ili javnom vlasništvu, koja u vezi s ugovorima obuhvaćenim ovom Direktivom djeluje, uključujući i preko drugih osoba koje djeluju u njezino ime ili za njezin račun, u svrhe povezane sa svojom trgovačkom, poslovnom, obrtničkom ili profesionalnom djelatnošću;

[…]”

Direktiva 2013/11/EU

10 Uvodna izjava 18. Direktive 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova) (SL 2013., L 165, str. 63.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 28., str. 214.) glasi:

„Definicija ‚potrošača’ trebala bi obuhvaćati fizičke osobe koje djeluju izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti. Međutim, ako je ugovor sklopljen djelomično za namjene trgovačke djelatnosti osobe i djelomično izvan okvira te njezine djelatnosti (ugovori s dvojnom namjenom) pri čemu je namjena trgovačke djelatnosti tako ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu ponude, tu bi osobu također trebalo smatrati potrošačem.”

11 Člankom 4. te direktive predviđeno je:

„1. Za potrebe ove Direktive:

(a) ‚potrošač’ znači fizička osoba koja djeluje izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti;

(b) ‚trgovac’ znači svaka fizička ili pravna osoba, neovisno o tome je li u privatnom ili javnom vlasništvu, koja djeluje, uključujući i preko drugih osoba koje djeluju u njezino ime ili za njezin račun, u svrhe povezane sa svojom trgovačkom, poslovnom, obrtničkom ili profesionalnom djelatnošću;

[…]”

Uredba (EU) br. 524/2013

12 Uvodna izjava 13. Uredbe (EU) br. 524/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o online rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Uredba o online rješavanju potrošačkih sporova) (SL 2013., L 165, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 28., str. 202.) glasi:

„Definicija ‚potrošača’ trebala bi obuhvaćati fizičke osobe koje djeluju izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti. Međutim, ako je ugovor sklopljen djelomično za namjene trgovačke djelatnosti osobe i djelomično izvan okvira te njezine djelatnosti (ugovori s dvojnom namjenom) pri čemu je namjena trgovačke djelatnosti tako ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu ponude, tu bi osobu također trebalo smatrati potrošačem.”

13 Članak 4. te uredbe predviđa:

„1. Za potrebe ove Uredbe:

(a) ‚potrošač’ znači potrošač u smislu točke (a) članka 4. stavka 1. Direktive [2013/11];

(b) ‚trgovac’ znači trgovac u smislu članka 4. stavka 1. točke (b) Direktive [2013/11];

[…]”

Poljsko pravo

14 Članak 22^1 ustawa – Kodeks cywilny (Zakon o građanskom zakoniku), od 23. travnja 1964. (Dz. U. iz 1964., br. 16) u verziji koja se primjenjuje na glavni postupak (u daljnjem tekstu: Građanski zakonik), pojam „potrošač” definira kao „fizičku osobu koja s prodavateljem robe ili pružateljem usluga obavlja pravnu radnju koja nije izravno povezana s njezinom profesionalnom djelatnošću”.

15 U skladu s člankom 385^1 stavkom 1. Građanskog zakonika:

„Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori nisu obvezujuće za potrošača ako mu daju prava i obveze na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nezakonite odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe

kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

16 Tužitelji iz glavnog postupka, osobe I. S. i K. S., vjenčali su se a da nisu sklopili bračni ugovor.

17 Dana 28. veljače 2006. podnijeli su pravnom predniku tuženika iz glavnog postupka zahtjev za hipotekarni kredit u iznosu od 206 120 poljskih zlota (PLN) (oko 45 800 eura), čija je valuta indeksacije švicarski franak (CHF). Taj je kredit bio namijenjen, s jedne strane, refinanciranju potrošačkih dugova u vezi s potrošačkim kreditom, tekućim bankovnim računom i kreditnom karticom te, s druge strane, financiranju radova obnove stambenog objekta.

18 Tužitelji u glavnom postupku 21. ožujka 2006. sklopili su ugovor o hipotekarnom kreditu u iznosu od 198 996,73 PLN (oko 44 200 eura), indeksiran u švicarskim francima i u trajanju od 300 mjeseci, s pravnim prednikom tuženika iz glavnog postupka. Prva tranša tog kredita bila je namijenjena, s jedne strane, uplati na tekući račun društva kojim upravlja osoba I. S. iznosa od 70 000 PLN (oko 15 600 eura) na ime kredita i, s druge strane, plaćanju različitih premija osiguranja u iznosu od 1216,80 PLN (oko 270 eura), 3979,93 PLN (oko 880 eura) i 3 800 PLN (oko 840 eura). Njegova druga tranša bila je namijenjena, s jedne strane, plaćanju različitih financijskih obveza tužitelja iz glavnog postupka, u iznosima od 9720 PLN (oko 2200 eura), 7400 PLN (oko 1600 eura) i 9000 PLN (oko 2000 eura) i, s druge strane, financiranju radova obnove stambenog objekta u iznosu od 93 880 PLN (oko 20 900 eura).

19 Na dan podnošenja zahtjeva za kredit i na dan sklapanja tog ugovora o kreditu, osoba I. S. obavljala je profesionalnu djelatnost u društvu građanskog prava, a osoba K. S. je radila kao bravar na temelju ugovora o radu.

20 Tužitelji iz glavnog postupka podnijeli su sudu koji je uputio zahtjev tužbu za povrat iznosa od 13 142,03 PLN (oko 2900 eura), uvećanog za kamate, koje je društvo YYY. primilo na temelju odredbi navedenog ugovora o kreditu koje se odnose na vrednovanje iznosa mjesečnih rata povrata kredita i na iznos duga, zbog toga što su te odredbe nepoštene.

21 Iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da je društvo YYY. pred sudom koji je uputio zahtjev tvrdilo, među ostalim, da je predmetni kredit odobren radi otplate kredita u vezi s profesionalnom djelatnošću, tako da se tužitelji iz glavnog postupka nisu mogli pozvati na pravnu zaštitu predviđenu člankom 385^1 Građanskog zakonika.

22 Osim toga, iz tog zahtjeva proizlazi da je na raspravi održanoj 11. siječnja 2021. pred sudom koji je uputio zahtjev, osoba I. S. potvrdila da je iznos od 70 000 PLN (oko 15 600 eura), odobren u okviru predmetnog ugovora o kreditu bio namijenjen otplati duga s njezina poslovnog računa te je nakon tog povrata taj račun zatvoren. Osoba I. S. također je navela kako je navedeni povrat bio uvjet kojem je podlijegalo sklapanje tog ugovora.

23 U tim okolnostima sud koji je uputio zahtjev dvoji o tumačenju pojma „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 u situaciji u kojoj je, u okviru „mješovitog” ugovora o kreditu, dio pozajmljenog iznosa, odnosno 35 % pozajmljenog iznosa, koji nije ni prevladavajući ni marginalan, upotrijebljen za otplatu kredita povezanog s profesionalnom djelatnošću jednog od tužitelja iz glavnog postupka, a drugi dio tog iznosa, odnosno 65 % tog iznosa, namijenjen

potrošnji izvan okvira profesionalne djelatnosti. Taj sud u biti pita može li se tumačenje pojma „potrošač”, koje se temelji na pravilima o sudskoj nadležnosti u području potrošačkih ugovora, prihvaćeno u presudi od 20. siječnja 2005., Gruber (C-464/01, u daljnjem tekstu: presuda Gruber, EU:C:2005:32) – u kojoj je Sud presudio da, kako bi se osoba koja je sklopila ugovor o robi koja je djelomično namijenjena poslovnoj uporabi, a djelomično uporabi izvan njezine profesionalne djelatnosti, mogla pozivati na ta pravila o nadležnosti, uporaba u poslovne svrhe mora biti zanemariva do te mjere da u općem kontekstu predmetne transakcije ima neznatnu ulogu – po analogiji primijeniti na tumačenje pojma „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13.

24 U tom pogledu navedeni sud napominje da iz uvodne izjave 17. Direktive 2011/83 i uvodne izjave 13. Uredbe br. 524/2013 proizlazi da za potrebe definicije pojma „potrošač” u slučaju ugovora s dvojnom svrhom, odnosno ugovora sklopljenih za potrebe koje su samo djelomično obuhvaćene profesionalnom djelatnošću zainteresirane osobe, profesionalna namjena mora biti toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu ugovora o kojem je riječ.

25 Osim toga, sud koji je uputio zahtjev pita o kriterijima koje treba uzeti u obzir u okviru takve definicije. Taj sud osobito želi znati jesu li relevantni kriteriji u tom pogledu činjenica da samo jedan od tužitelja u glavnom postupku ima poslovne ciljeve i to da se predmetni kredit ne bi dodijelio u neposlovne svrhe da nije bilo otplate duga predmetnog poduzetnika.

26 U tim okolnostima, Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Okružni sud u Varšavi – općina Varšava-Wola, Poljska) prekinuo je postupak i Sudu uputio sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 2. točku (b) Direktive 93/13 i njezine uvodne izjave tumačiti na način da im se ne protivi to da se u definiciju ‚potrošača’ uključi osoba koja obavlja profesionalnu djelatnost i koja je zajedno s korisnikom kredita koji ne obavlja takvu djelatnost sklopila ugovor o kreditu indeksiran u stranoj valuti koji je djelomično namijenjen poslovnoj uporabi jednog od korisnika kredita, a djelomično nije povezan s njegovom profesionalnom djelatnosti i to ne samo u situaciji u kojoj je poslovna uporaba zanemariva do te mjere da u cjelovitom kontekstu ugovora o kojem je riječ ima nevažnu ulogu, pri čemu je u tom smislu nevažna činjenica da prevladava aspekt izvan okvira profesionalne djelatnosti?

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, treba li članak 2. točku (b) Direktive 93/13 i njezine uvodne izjave tumačiti na način da pojam ‚potrošač’ iz te odredbe uključuje i osobu koja je u trenutku potpisivanja ugovora obavljala profesionalnu djelatnost, a drugi korisnik kredita uopće nije obavljao takvu djelatnost, pri čemu su obje navedene osobe sklopile s bankom ugovor o kreditu indeksiran u stranoj valuti, čija je glavnica djelomično upotrijebljena u poslovne svrhe jednog korisnika kredita, a djelomično u svrhu koja nije povezana s obavljanjem poslovne djelatnosti, u situaciji u kojoj uporaba u profesionalne svrhe nije zanemariva i nema nevažnu ulogu u cjelovitom kontekstu ugovora o kreditu, pri čemu prevladava aspekt izvan okvira profesionalne djelatnosti, a kredit se ne bi mogao dodijeliti u neposlovne svrhe bez uporabe glavnice kredita u poslovne svrhe?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

27 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 2. točku (b) Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se protivi to da se kao „potrošača” kvalificira osobu koja je sklopila ugovor o kreditu za uporabu koja je dijelom povezana s njezinom profesionalnom djelatnosti, a djelomično je izvan okvira njezine profesionalne djelatnosti, zajedno s drugim korisnikom kredita koji nije djelovao u okviru svoje profesionalne djelatnosti, ako veza koja postoji između tog ugovora i profesionalne djelatnosti te osobe nije toliko zanemariva da ima neznatnu ulogu u cjelokupnom kontekstu navedenog ugovora, nego je do te mjere ograničena da u tom kontekstu nije prevladavajuća.

28 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, prilikom tumačenja odredbe prava Unije valja uzeti u obzir ne samo njezin tekst nego i kontekst u kojem se ona nalazi te ciljeve propisa kojeg je dio (presuda od 7. studenoga 2019., Kanyeba i dr., C-349/18 do C-351/18, EU:C:2019:936, t. 35. i navedena sudska praksa).

29 Kad je riječ o tekstu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 valja navesti da u skladu s tom odredbom pojam „potrošač” treba razumjeti kao svaku fizičku osobu koja u ugovorima obuhvaćenima tom direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije.

30 Tako svojstvo „potrošača” dotične osobe treba promatrati s obzirom na njezinu funkciju, odnosno ocijeniti ulazi li sporni ugovorni odnos u okvir djelovanja izvan profesionalne djelatnosti (presuda od 27. listopada 2022., S. V. (Stambena zgrada u sustavu etažnog vlasništva), C-485/21, EU:C:2022:839, t. 25. i navedena sudska praksa). Osim toga, Sud je bio u prilici pojasniti kako je pojam „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, objektivan i ne ovisi o možebitnim konkretnim spoznajama dotične osobe ili informacijama kojima ona stvarno raspolaže (presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 24. i navedena sudska praksa).

31 Međutim, na temelju teksta članka 2. točke (b) Direktive 93/13 nije moguće utvrditi može li se, i ako se može, u kojim slučajevima, osoba koja je sklopila ugovor s dvojnom svrhom, koji je samo djelomično obuhvaćen njezinom profesionalnom djelatnošću, smatrati potrošačem u smislu te direktive.

32 Kad je riječ o kontekstu u kojem se javlja članak 2. točka (b) Direktive 93/13 kao i o njezinim ciljevima, valja podsjetiti na to da se ta direktiva primjenjuje, kao što to proizlazi iz njezinog članka 1. stavka 1. i članka 3. stavka 1., na nepoštene odredbe „ugovora koji se sklapaju između prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge) i potrošača” o kojima se „nisu vodili pojedinačni pregovori (presuda od 15. siječnja 2015., Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, t. 19. i navedena sudska praksa).

33 Kao što je to navedeno u desetoj uvodnoj izjavi te direktive, ujednačena pravila u području nepoštenih ugovornih odredaba, osim iznimki navedenih u toj uvodnoj izjavi, moraju se primjenjivati na „sve ugovore” koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača, kako su definirani člankom 2. točkama (b) i (c) navedene direktive (presuda od 27. listopada 2022., S. V. (Stambena zgrada u sustavu etažnog vlasništva), C-485/21, EU:C:2022:839, t. 22. i navedena sudska praksa).

34 Prema tome, Direktiva 93/13 definira ugovore na koje se primjenjuje upućivanjem na svojstvo ugovornih stranaka, ovisno o tome nastupaju li one u okviru svoje profesionalne djelatnosti (presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 23. i navedena sudska praksa).

35 Taj kriterij u skladu je s idejom na kojoj se temelji sustav zaštite uspostavljen tom direktivom, odnosno da se potrošač u odnosu na prodavatelje robe i pružatelje usluga, a vezano uz pitanja koja se odnose kako na mogućnost pregovaranja tako i na razinu informacija, nalazi u podređenom položaju, što dovodi do pristupanja uvjetima koje je prethodno sastavio prodavatelj robe odnosno pružatelj usluge, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (presuda od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 18. i navedena sudska praksa).

36 S obzirom na taj slabiji položaj, člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 utvrđuje se da nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošače. Riječ je o odredbi s obvezujućim učinkom kojoj je cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja će između njih ponovno uspostaviti jednakost (presuda od 17. svibnja 2022., Ibercaja Banco, C-600/19, EU:C:2022:394, t. 36. i navedena sudska praksa).

37 Osim toga, Sud je već priznao da široko tumačenje pojma „potrošač”, u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, omogućuje da se osigura zaštita koju se tom direktivom dodjeljuje svim fizičkim osobama koje se nađu u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluge (vidjeti u tom smislu presudu od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 28.).

38 U tim okolnostima, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti naveo u točkama 61. i 66. svojeg mišljenja, prisilni karakter odredbi sadržanih u Direktivi 93/13 i s njima povezanih posebnih zahtjeva zaštite potrošača zahtijevaju široko tumačenje pojma „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) te direktive kako bi se osigurao njezin koristan učinak.

39 Stoga, iako se odredbe Direktive 93/13 načelno primjenjuju samo u slučaju kada je predmet ugovora o kojem je riječ roba ili usluga namijenjena svrsi koja nije profesionalna, fizička osoba koja sklapa ugovor o robi ili uslugama namijenjenima za uporabu koja je dijelom povezana s njezinom profesionalnom djelatnošću i koja stoga samo djelomično nije povezana s tom djelatnošću mogla bi se u određenim slučajevima smatrati „potrošačem” u smislu članka 2. točke (b) te direktive i stoga uživati zaštitu koju spomenuta direktiva pruža.

40 Kako bi se osiguralo poštovanje ciljeva kojima teži zakonodavac Europske unije u pogledu ugovora koje sklapaju potrošači kao i koherentnost prava Unije, treba posebice uzeti u obzir pojam „potrošač” iz drugih odredbi prava Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 5. prosinca 2013., Vapenik, C-508/12, EU:C:2013:790, t. 25.).

41 Kao što to ističu tužitelji iz glavnog postupka, poljska vlada i Europska komisija u svojim pisanim očitovanjima, Direktiva 2011/83 osobito je relevantna u tom pogledu.

42 Osim okolnosti da su definicije pojma „potrošač” iz članka 2. Direktive 93/13 i članka 2. Direktive 2011/83 u velikom dijelu istovjetne, ta direktiva ima isti cilj kao i Direktiva 93/13. Naime, Direktiva 2011/83 odnosi se na prava potrošača u vezi s ugovorima koji su sklopljeni s prodavateljima robe ili pružateljima usluga i njome se osigurava visoka razina zaštite potrošača jamčenjem njihove obaviještenosti i sigurnosti u transakcijama s trgovcima (vidjeti u tom smislu rješenje od 15. travnja 2021., MiGame, C-594/20, EU:C:2021:309, t. 28.).

43 Osim toga, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 72. svojeg mišljenja, Direktiva 2011/83 usko je povezana s Direktivom 93/13, s obzirom na to da je prvom direktivom izmijenjena druga i da se te dvije direktive mogu primjenjivati na isti ugovor, pod uvjetom da je taj ugovor istodobno obuhvaćen njihovim materijalnim područjem primjene. Usto, zakonodavac Unije nedavno je pojačao tu vezu donošenjem Direktive (EU) 2019/2161 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i direktiva 98/6/EZ, 2005/29/EZ i 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu bolje provedbe i modernizacije pravila Unije o zaštiti potrošača (SL 2019., L 328, str. 7.)

44 U tim okolnostima, radi tumačenja članka 2. točke (b) Direktive 93/13, valja uzeti u obzir uvodnu izjavu 17. Direktive 2011/83, u kojoj je izražena volja zakonodavca Unije u pogledu definicije pojma „potrošač” u slučaju ugovora s dvojnom svrhom i iz koje proizlazi da, ako je ugovor sklopljen u svrhe koje su samo djelomično obuhvaćene profesionalnom djelatnošću zainteresirane osobe i ako je profesionalna svrha toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu ugovora, tu osobu također treba smatrati potrošačem.

45 Relevantnost tumačenja članka 2. točke (b) Direktive 93/13 s obzirom na uvodnu izjavu 17. Direktive 2011/83 potvrđuju uvodna izjava 18. Direktive 2013/11 i uvodna izjava 13. Uredbe br. 524/2013, koje sadržavaju isto pojašnjenje u pogledu definicije pojma „potrošač” u slučaju ugovora s dvojnom svrhom. Iako se Direktiva 2013/11 i Uredba br. 524/2013 odnose na rješavanje potrošačkih sporova i stoga na pitanja različita od onih koja su uređena direktivama 93/13 i 2011/83 u pogledu zaštite potrošača, te uvodne izjave svjedoče o volji zakonodavca Unije da toj definiciji pruži horizontalni doseg.

46 Budući da se navedene uvodne izjave nalaze u zakonodavnim aktima koji su doneseni nakon nastanka činjenica u glavnom postupku, dovoljno je podsjetiti na to da, kao što je to istaknuto u točki 38. ove presude, prisilni karakter odredbi sadržanih u Direktivi 93/13 i s njima povezani posebni zahtjevi zaštite potrošača zahtijevaju široko tumačenje pojma „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) te direktive kako bi se osigurao njezin koristan učinak. Stoga teleološko tumačenje Direktive 93/13 ide u prilog pristupu koji je zakonodavac Unije iznio u istim uvodnim izjavama, prema kojem osobu koja je sklopila ugovor u svrhu koja djelomično ulazi u okvir njezine profesionalne djelatnosti treba smatrati potrošačem ako je profesionalna svrha toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu tog ugovora.

47 Tumačenje pojma „potrošač” koje je Sud prihvatio u točkama 31. i 45. presude Gruber koje je potvrđeno u točkama 29. do 32. presude od 25. siječnja 2018., Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37), kad je riječ o tumačenju članaka 15. do 17. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2001., L 12, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.), kao i u točkama 87. do 91. presude od 14. veljače 2019., Milivojević (C-630/17, EU:C:2019:123), kad je riječ o tumačenju članaka 17. do 19. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2012., L 351, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 289. i ispravci SL 2014., L 160, str. 40. i SL 2016., L 202, str. 57.), također nije prepreka tomu da se članak 2. točku (b) Direktive 93/13 tumači s obzirom na uvodnu izjavu 17. Direktive 2011/83.

48 Naime, u presudi Gruber Sud je tumačio članke 13. do 15. Konvencije od 27. rujna 1968. o [sudskoj] nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 1972., L 299, str. 32.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 15., str. 3.), kako je izmijenjena kasnijim konvencijama o pristupanju novih država članica toj konvenciji (u daljnjem tekstu: Briselska konvencija).

49 Kao što to osobito proizlazi iz točaka 32., 33. i 43. te presude, ona se odnosila na tumačenje pravila o nadležnosti u području potrošačkih ugovora predviđenih Briselskom konvencijom, koja odstupaju od pravila o općoj nadležnosti koje je njome predviđeno, odnosno pravila sudova države ugovornice u kojoj tuženik ima domicil, i koja se, kao pravila o nadležnosti kojima se odstupa od tog pravila o općoj nadležnosti, trebaju usko tumačiti na način da ne mogu dovesti do tumačenja koje prekoračuje slučajeve izričito predviđene tom konvencijom.

50 U tom je posebnom kontekstu i uzimajući u obzir druge relevantne elemente u okviru tumačenja pravila o nadležnosti predviđenih navedenom konvencijom, kao što su to zahtjevi pravne sigurnosti i predvidljivosti nadležnog suda kao i cilj primjerene zaštite potrošača iz odredbi odjeljka 4. glave II. te konvencije (vidjeti u tom smislu presudu Gruber, t. 34. i 45.), Sud presudio da osoba koja je sklopila ugovor u svrhu koja se djelomično odnosi na njezinu profesionalnu djelatnost i koji stoga samo djelomično nije u vezi s tom djelatnosti, nema pravo pozvati se na primjenu posebnih pravila o nadležnosti u području ugovora sklopljenih s potrošačima koji su predviđeni Briselskom konvencijom, osim ako je uporaba u profesionalne svrhe marginalna na način da je zanemariva u općem kontekstu predmetne transakcije (vidjeti u tom smislu presudu Gruber, t. 39. i 54.).

51 Stoga, budući da članak 2. točka (b) Direktive 93/13 nije odredba koju treba usko tumačiti i vodeći računa o *ratio legis* te direktive čiji je cilj zaštita potrošača u slučaju nepoštenih ugovornih odredbi, usko tumačenje pojma „potrošač” iz presude Gruber, u svrhu utvrđivanja dosega derogatornih pravila o nadležnosti predviđenih u člancima 13. do 15. Briselske konvencije u slučaju ugovora s dvojnom svrhom ne može se analogijom proširiti na pojam „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13.

52 Kako bi se sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor, valja također istaknuti da je, u okviru ugovora o kreditu sklopljenog s prodavateljem robe ili pružateljem usluge, fizička osoba koja se nalazi u položaju sudužnika obuhvaćena pojmom „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, s obzirom na to da djeluje u svrhe izvan okvira svoje profesionalne djelatnosti i mora, ako se u odnosu na tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga nalazi u situaciji sličnoj onoj dužnika, zajedno s dužnikom uživati zaštitu predviđenu tom direktivom (vidjeti u tom smislu presudu od 9. srpnja 2015., Bucura, C-348/14, neobjavljenu, EU:C:2015:447, t. 35. do 39.).

53 S obzirom na prethodno navedeno, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 2. točku (b) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da pojam „potrošač” u smislu te odredbe obuhvaća osobu koja je sklopila ugovor o kreditu u svrhu koja je djelomično povezana s njezinom profesionalnom djelatnošću, a djelomično je izvan okvira njezine profesionalne djelatnosti, zajedno s drugim korisnikom kredita koji nije djelovao u okviru svoje profesionalne djelatnosti ako je profesionalna svrha toliko ograničena da ne prevladava u općem kontekstu tog ugovora.

Drugo pitanje

54 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti traži da se pojasne kriteriji na temelju kojih se može utvrditi je li neka osoba obuhvaćena pojmom „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 i, konkretnije, je li profesionalna namjena ugovora o kreditu koji je sklopila ta osoba toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu tog ugovora.

55 Iz sudske prakse proizlazi da je nacionalni sud pred kojim se vodi spor o ugovoru koji može ulaziti u područje primjene te direktive dužan, vodeći računa o svim dokazima, a osobito o odredbama tog ugovora, provjeriti može li se dotičnu osobu kvalificirati kao „potrošača” u smislu navedene direktive. U tu svrhu nacionalni sud mora voditi računa o svim okolnostima predmetnog slučaja, a osobito o prirodi robe ili usluga koje su predmet ugovora o kojem je riječ, iz kojih se može razabrati za koju se namjenu nabavljaju ta roba ili usluge (vidjeti u tom smislu presude od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 22. i 23. i od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 26.).

56 Isto vrijedi i za potrebe ocjene, s jedne strane, kad je riječ o ugovoru o kreditu koji se djelomično odnosi na profesionalnu djelatnost korisnika kredita, a djelomično na svrhe koje nisu povezane s tom djelatnošću, dosega svake od tih dviju stranaka u općem kontekstu tog ugovora i, s druge strane, prevladavajućeg cilja navedenog ugovora.

57 U tom pogledu, raspodjela pozajmljenog kapitala između profesionalne i neprofesionalne djelatnosti može biti relevantan kvantitativni kriterij. Međutim, kriteriji koji nisu kvantitativni mogli bi se pokazati također relevantnima, kao što je okolnost da je, u slučaju više korisnika kredita, samo jedan od njih predmetnim ugovorom o kreditu slijedio poslovne ciljeve ili, ovisno o slučaju, činjenicu da je davatelj kredita uvjetovao odobravanje kredita, koji je prvotno bio namijenjen isključivo za potrošnju, djelomičnom namjenom pozajmljenog iznosa za otplatu dugova povezanih s profesionalnom djelatnošću.

58 Ti kriteriji nisu ni iscrpni ni isključivi, tako da je na sudu koji je uputio zahtjev da ispita sve okolnosti ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku i ocijeni, na temelju objektivnih dokaza kojima raspolaže, u kojoj je mjeri profesionalna ili neprofesionalna svrha tog ugovora prevladavajuća u njegovu općem kontekstu.

59 S obzirom na prethodno navedeno, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 2. točku (b) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je, kako bi se utvrdilo je li neka osoba obuhvaćena pojmom „potrošač” u smislu te odredbe i, konkretnije, je li profesionalna svrha ugovora o kreditu koji je sklopila ta osoba toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu tog ugovora, sud koji je uputio zahtjev dužan uzeti u obzir sve relevantne okolnosti tog ugovora, kako kvantitativne tako i kvalitativne, kao što su, među ostalim, raspodjela pozajmljenog kapitala između profesionalne i neprofesionalne djelatnosti i, u slučaju više korisnika kredita, činjenicu da samo jedan od njih ima poslovne ciljeve ili da je davatelj kredita uvjetovao odobravanje kredita namijenjenog potrošnji djelomičnom namjenom pozajmljenog iznosa za otplatu dugova povezanih s profesionalnom djelatnošću.

O ograničenju vremenskih učinaka ove presude

60 U svojim pisanim očitovanjima tuženik iz glavnog postupka u biti je zatražio da Sud vremenski ograniči učinke svoje presude u slučaju da ne protumači pojam „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 s obzirom na presudu Gruber. U prilog svojem zahtjevu pozvao se na načela pravne sigurnosti i zabrane retroaktivnosti.

61 U tom pogledu, valja podsjetiti na to da Sud, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, samo iznimno može, primjenom općeg načela pravne sigurnosti, koje je sastavni dio pravnog poretka Unije, biti potaknut na ograničenje mogućnosti da se zainteresirane osobe pozivaju na odredbu koju je protumačio, zbog dovođenja u pitanje pravnih odnosa ustanovljenih u dobroj vjeri. Da bi se takvo ograničenje moglo uvesti, moraju se ispuniti dva temeljna kriterija, a to su dobra vjera zainteresiranih osoba i opasnost od ozbiljnih poremećaja (presuda od 11. studenoga 2020., DenizBank, C-287/19, EU:C:2020:897, t. 108. i navedena sudska praksa).

62 Međutim, u ovom slučaju tuženik iz glavnog postupka samo iznosi općenite argumente, a da nije pružio konkretne i precizne elemente na temelju kojih bi se mogla utvrditi osnovanost njegova zahtjeva s obzirom na ta dva kriterija.

63 Stoga nije potrebno vremenski ograničiti učinke ove presude.

Troškovi

64 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (peto vijeće) odlučuje:

1. Članak 2. točku (b) Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima

treba tumačiti na način da:

pojam „potrošač” u smislu te odredbe obuhvaća osobu koja je sklopila ugovor o kreditu u svrhu koja je djelomično povezana s njezinom profesionalnom djelatnošću, a djelomično je izvan okvira njezine profesionalne djelatnosti, zajedno s drugim korisnikom kredita koji nije djelovao u okviru svoje profesionalne djelatnosti ako je profesionalna svrha toliko ograničena da ne prevladava u općem kontekstu tog ugovora.

2. Članak 2. točka (b) Direktive 93/13

treba tumačiti na način da je:

kako bi se utvrdilo je li neka osoba obuhvaćena pojmom „potrošač” u smislu te odredbe i, konkretnije, je li profesionalna svrha ugovora o kreditu koji je sklopila ta osoba toliko ograničena da ne prevladava u cjelokupnom kontekstu tog ugovora, sud koji je uputio zahtjev dužan uzeti u obzir sve relevantne okolnosti tog ugovora, kako kvantitativne tako i kvalitativne, kao što su, među ostalim, raspodjela pozajmljenog kapitala između

profesionalne i neprofesionalne djelatnosti i, u slučaju više korisnika kredita, činjenicu da samo jedan od njih ima poslovne ciljeve ili da je davatelj kredita uvjetovao odobravanje kredita namijenjenog potrošnji djelomičnom namjenom pozajmljenog iznosa za otplatu dugova povezanih s profesionalnom djelatnošću.

Potpisi